

O'ZBEKISTONDA KICHIK VA O'RTA BIZNESNI DAVLAT TOMONIDAN QO'LLAB-QUVVATLASHNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH

Hamidova Madina Tolib qizi

Buxoro davlat universiteti o'qituvchi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21034767>

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekistonda kichik va o'rta biznesni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimining iqtisodiy samaradorligi tahlil qilingan. Davlat tomonidan amalga oshirilayotgan moliyaviy, tashkiliy va institutsional qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga ta'siri baholangan. Shuningdek, kichik va o'rta biznesning yalpi ichki mahsulot, bandlik, eksport va investitsiyalarni rivojlantirishdagi o'rni yoritilgan.

Tadqiqot yakunida davlat dasturlarining natijadorligini oshirish hamda tadbirkorlikni rag'batlantirish mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: kichik va o'rta biznes, davlat qo'llab-quvvatlashi, iqtisodiy samaradorlik, tadbirkorlik, investitsiya, eksport, bandlik, innovatsiya.

Kirish

Jahon iqtisodiyotida kichik va o'rta biznes iqtisodiy o'sishning asosiy drayverlaridan biri hisoblanadi. Mazkur sektor yangi ish o'rinlarini yaratish, raqobat muhitini shakllantirish, innovatsiyalarni joriy etish hamda aholi daromadlarini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Shu bois rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda kichik va o'rta biznesni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash iqtisodiy siyosatning ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

O'zbekistonda ham so'nggi yillarda tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish, ishbilarmonlik muhitini yaxshilash va xususiy sektor ulushini oshirishga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Soliq imtiyozlari, imtiyozli kreditlar, subsidiyalar, kafillik mexanizmlari hamda raqamli davlat xizmatlari kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlashning muhim vositalariga aylandi. Dissertatsiyada ham ushbu yo'nalishlarning nazariy asoslari va amaliy natijalari keng yoritilgan. Shunga qaramay, davlat dasturlarining iqtisodiy samaradorligini baholash hamda ularning natijadorligini oshirish masalalari dolzarb bo'lib qolmoqda.

Mazkur maqolaning maqsadi O'zbekistonda kichik va o'rta biznesni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning iqtisodiy samaradorligini baholash va uni takomillashtirish bo'yicha ilmiy takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Asosiy qism

Kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlashning iqtisodiy ahamiyati

Kichik va o'rta biznes iqtisodiyotning eng moslashuvchan sektori bo'lib, bozor talabidagi o'zgarishlarga tez javob berish, yangi ish o'rinlarini yaratish va raqobat muhitini rivojlantirish imkoniyatiga ega.

Davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining asosiy maqsadi tadbirkorlik faoliyatini rag'batlantirish, biznes yuritishdagi ma'muriy to'siqlarni kamaytirish hamda korxonalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlashdan iborat.

So'nggi yillarda tadbirkorlik subyektlarini qo'llab-quvvatlash maqsadida imtiyozli kreditlash, subsidiyalar, soliq yengilliklari, eksportni rag'batlantirish va davlat xizmatlarini raqamlashtirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirildi.

Natijada yangi tashkil etilgan korxonalar soni ortib, xususiy sektorning iqtisodiyotdagi ulushi sezilarli darajada oshdi.

1-jadval

Davlat qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining iqtisodiy ta'siri¹

Qo'llab-quvvatlash turi	Asosiy natija
Imtiyozli kreditlar	Investitsiya faolligi oshadi
Soliq imtiyozlari	Xarajatlar kamayadi
Subsidiyalar	Ishlab chiqarish kengayadi
Kafillik mexanizmlari	Moliyalashtirish imkoniyati ortadi
Raqamli xizmatlar	Biznes yuritish soddalashadi
Eksportni qo'llab-quvvatlash	Tashqi bozorlarga chiqish kengayadi

Davlat tomonidan yaratilayotgan qulay biznes muhiti kichik va o'rta biznes subyektlarining investitsion faolligini oshirish, yangi texnologiyalarni joriy etish hamda eksport salohiyatini kengaytirishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, ayrim hududlarda moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyatlari, infratuzilma va maslahat xizmatlari yetarli darajada rivojlanmaganligi sababli davlat dasturlarining samaradorligi bir xil emas.

Davlat dasturlarining iqtisodiy samaradorligini baholash

Davlat qo'llab-quvvatlash dasturlarining samaradorligi nafaqat ajratilgan mablag'lar hajmi, balki ularning iqtisodiy natijalari orqali ham baholanishi lozim. Bunda yangi tashkil etilgan korxonalar soni, yaratilgan ish o'rinlari, eksport hajmi, ishlab chiqarish o'sishi va soliq tushumlari asosiy mezonlar hisoblanadi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, moliyaviy qo'llab-quvvatlashning institutsional va maslahat xizmatlari bilan uyg'unlashtirilishi yuqori iqtisodiy samara beradi. Aksincha, faqat kredit yoki subsidiya ajratish bilan cheklanish barqaror natija bermaydi. Shu sababli davlat dasturlari tadbirkorlikning rivojlanish bosqichlariga mos ravishda differensial yondashuv asosida amalga oshirilishi maqsadga muvofiqdir.

2-jadval

Davlat dasturlarining samaradorligini baholash mezonlari²

Baholash mezonlari	Kutilayotgan natija
Yangi korxonalar soni	Tadbirkorlik faolligi oshadi
Bandlik darajasi	Yangi ish o'rinlari yaratiladi
Eksport hajmi	Valyuta tushumi ortadi
Soliq tushumlari	Byudjet daromadlari ko'payadi
Investitsiyalar hajmi	Ishlab chiqarish kengayadi
Korxonalarning yashovchanligi	Barqaror iqtisodiy o'sish ta'minlanadi

Taklif va tavsiyalar

Davlat qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish uchun yordam mexanizmlarini korxonalarning rivojlanish bosqichiga moslashtirish, hududiy xususiyatlarni hisobga olish hamda raqamli monitoring tizimini joriy etish zarur.

¹ Muallif tomonidan tuzildi.

² Muallif tomonidan tuzildi.

Shuningdek, kichik biznesning oʻrta biznesga oʻsib oʻtishini ragʻbatlantiruvchi maxsus dasturlarni ishlab chiqish, eksport faoliyatini kengaytirish va innovatsion loyihalarni moliyalashtirish mexanizmlarini kuchaytirish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni koʻrsatdiki, Oʻzbekistonda kichik va oʻrta biznesni davlat tomonidan qoʻllab-quvvatlash boʻyicha amalga oshirilayotgan islohotlar tadbirkorlik muhitini yaxshilash, bandlikni oshirish va iqtisodiy oʻsishni taʼminlashda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Biroq davlat dasturlarining natijadorligini yanada oshirish uchun ularni hududiy va tarmoq xususiyatlariga moslashtirish, natijadorlikni baholashning zamonaviy mezonlarini joriy etish hamda moliyaviy va institutsional qoʻllab-quvvatlash vositalarini oʻzaro uygʻunlashtirish zarur.

Davlat va xususiy sektor hamkorligini kuchaytirish, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish hamda innovatsion tadbirkorlikni qoʻllab-quvvatlash mamlakatda kichik va oʻrta biznesning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining tadbirkorlikni qoʻllab-quvvatlashga oid farmon va qarorlari.
2. Oʻzbekiston Respublikasining ***"Tadbirkorlik faoliyati erkinligining kafolatlari toʻgʻrisida"***gi Qonuni.
3. Porter M.E. *Competitive Advantage*. New York: Free Press, 1985.
4. OECD. *SME and Entrepreneurship Outlook*. Paris, 2023.
5. World Bank. *MSME Economic Indicators*.
6. Hallberg K. *A Market-Oriented Strategy for Small and Medium-Scale Enterprises*. World Bank, 2000.
7. Beck T., Demirgüç-Kunt A., Maksimovic V. *Financial and Legal Constraints to Firm Growth*. Journal of Finance, 2005.
8. Abduvohidov B. *Ishbilarmonlik muhitini takomillashtirish orqali kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish*. Toshkent, 2025.
9. Sanginov Z. *Kichik tadbirkorlik subyektlarining tashqi savdo faoliyatidagi ishtiroki samaradorligini oshirish*. Toshkent, 2024.
10. Statistika agentligi maʼlumotlari.
11. <https://lex.uz>
12. <https://stat.uz>